

Egyetemi könyvtárak weboldalai: a jelen gyakorlata és a jövőbeni tendenciák

Az *Association of Research Libraries (ARL)* 123 tagkönyvtárából 107-et vizsgáltak (kihagyva a nem angol nyelvű és az egyetemekhez nem köthető weboldalakat).

Eredmények

A vizsgált oldalak többségén megtaláljuk a legfontosabb szolgáltatásokat. Minden könyvtárban van az elektronikus folyóiratokhoz is hozzáférést nyújtó online katalógus. Az elektronikus források ugyanakkor elérhetőek valamely más, elkülönült felületen is. Online követhető a rövid kölcsönzésre féltett kötelező irodalom. A könyvtárak 99%-ában az elektronikus források oldalain vagy adatbázisában külön jelenítik meg az elektronikus folyóiratokat, és az elektronikus formában elérhető cikkek indexeit. A gyakran ismétlődő kérdések (FAQ) fájljai 94%-nál érhetőek el, és ugyanilyen arányban kaphatnak az olvasók e-mailes segítségnyújtást is. Virtuális tájékoztatást nyújt a könyvtárak 77, előjegyzést tesz lehetővé 63%-a. Több mint 50% külön is feltünteti az elektronikus könyveket az elektronikus források között, betűrendes indexet ad weboldalairól, online oktatócsomagokat kínál. További funkció a 404-es hibaüzenetek megszüntetése, a katalógus oldalainak nyomtathatósága, egérekattintással elérhető menük és képek, weblaptérkép.

Az ARL számos tagkönyvtárában hiányzik még a szolgáltatások magas szintű testre szabása, és integrációja a kereskedelmi keresőszolgálatokkal. A legtöbb helyen nincs egységes kapuszolgáltatás a forrásokhoz, hanem különálló adatbázisokat gyűjtenek össze a honlapra, vagy egyszerű *kapcsolóoldalakra*. Az egyetemi könyvtárak számos – ismét csak elkülönült – keresési lehetőséget kínálnak, ahelyett, hogy egyetlen, a felhasználók kívánalmainak megfelelő, *mindent egy helyen* típusú keresési felületet nyújtanának.

Az ARL az egyszerű weboldalak helyett portálok alkalmazását ajánlja. A portálokat olyan alkalmazásokként definiálják, amelyek egyrészt olyan keresőeszközöket tartalmaznak, amelyek lehetővé teszik, hogy a felhasználók több forrásban egyszerre keressenek, és a keresési eredményeket integrálják, másrészt legalább egy, valamilyen kiegészítő szolgáltatást nyújtanak. Még az ilyen liberális definíció szerinti portálfogalom mellett is csak 19 könyvtár jelölte meg, hogy portálszolgáltatást nyújt, és csak hat felelt meg a definíciónak.

Nehéz pontosan megmondani, hogy miként lesznek képesek a könyvtárak robosztus weboldalakat létrehozni, van azonban rá lehetőség, még ha számos akadály leküzdésével jár is. Az, hogy jelentős az információforrások száma, hogy a források és a szolgáltatások egyaránt összetettek, és elkülönülnek egymástól, megnehezíti integrációjukat. A bibliográfiai, a numerikus adatokat tartalmazó és más adatbázisok *vegyítése* munkaigényes feladat, amely mindeközéig nem is hozott kielégítő eredményeket. A cél elérését az is nehezíti, hogy az információs piacon folyó verseny nem ösztönzi a szállítókat a *mindent egy helyen* típusú megoldásokra. Ehelyett inkább az előfizetők azonosítására összpontosítanak, ami emeli az értéknövelt szolgáltatások eléréséhez szükséges kattintások számát.

Ajánlások

Az információs tartalmakat és szolgáltatásokat a felhasználók igényeinek megfelelően csomagoljuk! A könyvtáraknak meg kell tudniuk, és tesztelniük kell, hogy hallgatóik, oktatóik és kutatóik mit is tesznek a könyvtári forrásokkal, majd weboldalait ezeknek a központi feladatoknak megfelelően kell kialakítaniuk, nem pedig az aktuális adminisztratív struktúrák, a források formátumai és interfései alapján formálniuk.

A könyvtári weboldalak interfészeinek kialakítása-kor a központi kérdés legyen: az információk igény, információkeresés! A weboldalaknak az információkeresésre kell összpontosítaniuk, nem a könyvtárral kapcsolatos adminisztratív információkra. A keresési funkciókat oda kell elhelyezni, ahol azokat a felhasználó megtalálja. Ez lehet a lap teteje vagy egy fehér háttérű terület. Minden keresőeszközt, így a könyvtáron kívüli olyan keresési eszközöket, mint például a Google Scholar, egy integrált eszközben egyesítsünk! Első lépésként oldjuk meg, hogy a könyvtári weblapról közvetlenül lehessen keresni a katalógusban és a weboldalak tartalmában. Érdemes megfontolni valamilyen közös (federated) keresési lehetőség megoldását. Bár ennek megvalósítása még gyerekcipőben jár, megfelelő megoldás lehet, ha egyetlen keresési felületet nyújtunk azoknak, akik a szükséges információkat nehezen tudják megtalálni.

Járuljunk hozzá, hogy a felhasználók egyaránt tudjanak célzottan keresni és böngészni! Az utóbbi elősegítésére kínálunk olyan témakategórialistákat, amelyek a felhasználók által a hétköznapiakban használt terminusokkal élnek! Vizsgáljuk meg az elektronikus dokumentumok szabad szöveges indexelésének felhasználását az ellenőrzött szókinccsel való indexelés kiegészítésére.

Tegyük lehetővé, hogy a felhasználók személyükre szabják a könyvtári weboldalat! Ennek lehetőségei korlátlanok. Az oldalak megjelenítése, és a csatolók egyedi kialakítása mellett olyan környezeteket is kialakíthatunk, ahol a bejelentkezést követően automatikusan töltődnek ki űrlapok, amelyekkel kutatási profilokat alakíthatunk ki a kutatóknak és a hallgatóknak. Az ezeknek megfelelő információkat, mielőtt elérhetők, közvetlenül megkaphatják a felhasználók. Az ilyen információk magukba foglalhatják más kutatók elérhetőségeit, és a konferenciákról szóló értesítéseket is.

Helyezzünk nagyobb súlyt az interfészek kialakítására! Adjunk weblaptérképet és betűrendes indexet oldalainkról! Érthetetlen üzenetek helyett világos, leíró tartalommal segítsük a felhasználókat! Tegyük a kérelmeket, könyvtárközi kérések stb. űrlapjait könnyen elérhetővé! Figyeljünk arra, hogy hány kattintással érhető el az induló oldalról a katalógus, és más kulcsfontosságú információforrások!

Nem lehet elégszer hangsúlyozni a weboldalakon használt nyelvezet fontosságát. Ahhoz, hogy kiderüljön, melyik terminológia a legelőnyösebb az

információforrások és szolgáltatások használatához, érdemes megfigyelni, tesztelni felhasználókat.

Ne csak az információhoz való hozzáférést, hanem használatát is támogassuk! A felhasználónak legyen lehetősége bibliográfiai-menedzselő szoftverek, például EndNote, ProCite, RefWorks (idehaza ezeket még kevesen használják – A ref.), szövegszerkesztők és táblázatkezelők elérésére! Megoldható, hogy felhasználóink megjegyzéseket, kommentárokat küldjenek az általuk talált információkról úgy, hogy más felhasználók is olvashassák őket.

Reflexiók

A könyvtári weboldalak korszerűsítése valószínűleg magával hozza a következőket:

Nagyobb fokú integrálódás jön létre más egyetemi információs portálokkal és rendszerekkel. A felhasználó-központú és holisztikus megközelítés eredményeként a könyvtári szolgáltatások a nagyobb, intézményi portálok „csatornáiként” jutnak el a használókhoz. A könyvtári weboldalaknak szorosan kell kapcsolódniuk az oktatási keretrendszerekhez és az adminisztrációs rendszerekhez. Az integráció egyszerű formát is ölthet úgy, hogy az oktatási keretrendszerekbe az oktatók és a könyvtárosok együttműködésével közvetlenül beépülnek a könyvtári források (katalógusok, szakterületi forráskalauzok) csatolói. Célszerű, ha az intézményi portálok fejlesztésénél ott vannak a könyvtárosok is.

Fokozott figyelmet kapnak a felhasználók és a szolgáltatások. Mivel versenytársaink gyors és könnyű elektronikus hozzáférést tesznek lehetővé a tudományos információk minden típusához, a felhasználók megtartásához nem elég, ha gazdag tudományos tartalmakat vásárolunk. Differenciált hozzáadott értéket is kell nyújtanunk, ami legalább három területet érint.

Először is, a könyvtárosoknak nagyobb figyelmet kell szentelniük az információk tállására, amiben kulcskérdés a tartalom és a keresési funkciók jó elhelyezése az oktatási terekben (a könyvtár weboldalain, a hallgatói portálon, az oktatási keretrendszerekben), valamint a bibliográfiai leírások és a teljes szöveg kifinomultabb összekapcsolása. Másodszor, többet kell foglalkozniuk az információs műveltséggel, ami megköveteli, hogy több in-

terakció legyen a könyvtárosok és az oktatók között. Végezetül, a könyvtáraknak több forrást kell mozgósítaniuk a marketingmunkára. Kitartóan és meggyőzően kell képviselniük a hallgatók, oktatók és dolgozók előtt, hogy a könyvtári weboldal az „első hely, ahol információs és tanulási igényeiket kielégíthetik”.

Fokozott hangsúlyt kap a fizikai könyvtár mint társadalmi és tanulási tér. Figyelembe véve, hogy a virtuális környezet szerepe egyre nő, a könyvtári weboldal átalakítása szükségesé teszi, hogy a könyvtárban is történjenek változások. Várhatóan egyre fontosabbá válnak a megfogható közösségi terek (közös és egyéni tanulási övezetek, bekábelezett vagy kábel nélküli számítógépes terek stb.). A kényelmes bútorokkal berendezett, az ételek és italok fogyasztását is megengedő helyiségek fontosabbá válnak. Mivel egyre több kérdést válaszolnak meg a könyvtárak virtuálisan, csökken a tájékoztató pultok személyzetének száma, így a

könyvtárosok fontosabb, nem a pulthoz kötött munkát végezhetnek.

Növekszik az együttműködés más egyetemi könyvtárakkal. Nőnie kell az együttműködésnek az egyetemi könyvtárak között. Az olyan kezdeményezések, mint az *ARL Scholars Portal Project* (<http://www.arl.org/access/scholarsportal>) mutatják, hogy a könyvtárak ezt felismerték. A közös beszerzésekre összpontosító korai konzorciumokat egyre inkább felváltják az elektronikus forrásokat közösen és hatékonyan kezelő és szolgáltató szervezetek. Ezt elősegítendő az ARL-nek és más könyvtári szervezeteknek folytatniuk kell azt a munkát, amelyet a bevált gyakorlat kialakítása terén elkezdtek.

/DETLOR, Brian–LEWIS, Vivian: Academic library web sites: Current practice and future directions. = The Journal of Academic Librarianship, 32. köt. 3. sz. 2006. p. 251–258./

(Koltay Tibor)